

Investigating the Plutchik's Emotion Cycle in Adaptation to Human Existential Structure in the Quran

ARTICLE INFO

Article Type
Analytical Review

Authors

Zahra Kiaei¹
Fariborz Bagheri^{2*}
Khadijeh Abolmaali Alhoseini³

How to cite this article

Zahra Kiaei, Fariborz Bagheri, Khadijeh Abolmaali Alhoseini, Investigating the Plutchik's Emotion Cycle in Adaptation to Human Existential Structure in the Quran, Journal of Quran and Medicine. 2022;7(1):1-10.

1. PhD student, Department of Psychology, Tehran Science and Research Unit, Islamic Azad University, Tehran, Iran.

2. Associate Professor, Department of Psychology, Tehran Science and Research Unit, Islamic Azad University, Tehran, Iran (Corresponding Author).

3. Associate Professor, Department of Psychology, Roudhen Branch, Islamic Azad University, Tehran, Iran.

* Correspondence:

Address:

Phone:

Email: f.bagheri@srbiau.ac.ir

Article History

Received: 2021/02/04

Accepted: 2022/02/26

ePublished: 2022/06/21

ABSTRACT

Purpose: Building humanities on Darwinist and materialist philosophy, has brought about achievements for empirical anthropology that have ignored or neglected the transcendental dimension of human existence. This flawed look at the critical components of human cognition, such as the "emotion" that ultimately leads to the health of one's body and soul, has provided a product that today's human beings are at an even greater risk of suffering from widespread mental illness and social harm. The purpose of the present study is to examine the Plutchik's Emotion Cycle as accepted view of emotion recognition by adapting to the existential structure of the human in the Qur'an so that a more complete understanding of the emotional classes can be provided by simultaneously considering the material and supernatural dimensions of human existence.

Methodology: The study by content analysis, first provided a coding form of evaluation of Plutchik's Emotional Classes and Human Image in the Qur'an using Plutchik and Quranic resources and commentary and provided two trained evaluators and then reviewed the results afterwards. Statistical calculations were performed.

Findings: Accordingly, the four layers of the human structure in the Qur'an, including the Sadr (Thorax), Shaqaf (Endocard), Heart (Myocard), and Foad (Card) the new circle form in outermost Plutchik's Emotion Cycle, and the sadr layer covered the most emotions and the love emotion was the most important emotion in this adaptation.

Conclusion: The definitions of emotional classes have been developed and transcended due to the importance of emotions in mental illnesses, which are predicted to lead to important changes in cognition and treatment of diseases in the future.

Keywords: Anthropology, Emotions, Heart Diseases, Islam, Thorax

تاریخ دریافت: ۱۳۹۹/۱۱/۱۶
تاریخ پذیرش: ۱۴۰۰/۱۲/۰۷

بررسی چرخه هیجانات پلاتچیک در تطبیق با

ساختار وجودی انسان در قرآن

* نویسنده مسئول: f.bagheri@srbiau.ac.ir

مقدمه

گسترش ماشین گرایی به عنوان روح زمان حاکم قرن های ۱۷ تا ۱۹ (۱) و گسترش دیدگاه فیلسوفان و نظریه پردازانی چون مارکس و داروین در علوم مختلف از جمله علوم انسانی، ماده گرایی و به تدریج تجربه گرایی (Positivism) و نهایتاً تحقیقات حیوان شناسی (از جمله پژوهش های واتسون^۱، اسکینر^۲، پائولوف^۳ و ...) را بر شناخت انسان غالب کرد (۲).

از جمله مفاهیم مهم و گسترده پیرامون شناخت انسان، مفهوم هیجان (Emotion) است و این اهمیت از آن روست که از ابتدا با مفهوم بقا پیوند خورده است (۳) و کارکردشان بازگرداندن ارگانسیم به ثبات و ارتباط مؤثر با محیط است (۴). چنانچه هیجانات از کانال درست خود خارج شوند و یا به عبارتی دیگر در تنظیم آنها اختلالی بوجود بیاید، به یک بیماری تبدیل می شوند. در طبقه بندی آماری و تشخیصی اختلالات روانی (DSM-V) طبقه ای ویژه با عنوان اختلالات هیجانی (Emotional disorders) وجود ندارد بلکه این طبقه از اختلالات آنچنان گسترده است که برای معرفی آنها باید انواع مختلفی از اختلالات را نام برد. به طور کلی اختلالات هیجانی به دو دسته بزرگ و اصلی اختلالات خلقی (Mood disorders) و اختلالات اضطرابی (Anxiety disorders) تقسیم بندی می شوند و اختلالات شبه جسمی (Somatoform) را نیز باید بدانها افزود (۵، ۶) و پلاتچیک از ارتباط آن با شخصیت و اختلالات شخصیت مفصل سخن می گوید (۷). مبتنی بر آنچه "ریچارد واتسون"^۴ پژوهشگر "موسسه آینده پژوهی رند" (Rand futures studies) از ترندگذاری جهان در سال ۲۰۵۰ می گوید؛ انسان با بحران هایی چون اضطراب (Anxiety) و افسردگی (Depress) و خیانت (Intimacy) در میان ابروندهای (Mega-trend) نقشه آینده جهان مواجه خواهد بود (۸). و استارکس^۵ (۲۰۱۸) نیز در کتاب خود با عنوان "فلسفه، ماهیت انسان و فروپاشی تمدن"^۶ به پیش بینی فجایی مشابه برای بشر تا سال ۲۱۰۰ می پردازد و کتاب خود را ضمن نقد سبک زندگی انسان مدرن با مقاله "خودکشی با دموکراسی"^۷ پایان می دهد (۹). به این ترتیب هم بیماری های طبقه بندی شده و هم گسترش آنها در جهان امروز و بحران زاشدن آنها تا سال ۲۰۵۰ را می توان ناشی از غلبه هیجانات و سبک زندگی هیجان مدار انسان امروز دانست.

زهراکیایی^۱

دانشجوی دکتری، گروه روانشناسی، واحد علوم و تحقیقات تهران، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران.

فریبرز باقری^{۲*}

دانشیار، گروه روانشناسی، واحد علوم و تحقیقات تهران، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران (نویسنده مسئول).

خدیجه ابوالمعالی^۳

دانشیار، گروه روانشناسی، واحد رودهن، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران.

چکیده

هدف: بنای علوم و به ویژه علوم انسانی بر فلسفه داروینیستی و ماتریالیستی دستاوردهایی را برای انسان-شناسی تجربی به ارمغان داشته که ضمن نادیده انگاری یا کم اهمیت شماری بعد فرامادی وجود انسان رخ داده است، این نگاه ناقص در شئون حساس شناخت انسان همچون "هیجان" که قرار است در نهایت به سلامت جسم و جان او ختم شود محصولی را ارائه کرده تا انسان امروز حتی با شدتی افزون دست به گریبان بیماری های روانی و آسیب های اجتماعی گسترده باشد. بر همین اساس هدف از پژوهش حاضر بررسی چرخه هیجانات پلاتچیک به عنوان دیدگاه پیشتاز و مقبول در شناخت هیجانات با تطبیق بر ساختار وجودی انسان در قرآن است تا با در نظر گرفتن همزمان بعد مادی و فرامادی وجود انسان، شناخت کامل تری از طبقات هیجانی ارائه گردد.

مواد و روش ها: پژوهش با روش تحلیل محتوای کیفی و کمی نخست به تهیه فرم کدگذاری ارزیابی از طبقات هیجانی پلاتچیک و تصویر انسان در قرآن با استفاده از کتب و منابع پلاتچیک و قرآن و تفسیر پرداخت و در اختیار دو ارزیاب آموزش دیده قرار داده و سپس بررسی نتایج پس از محاسبات آماری انجام گردید.

یافته ها: بر این اساس لایه های ۴ گانه ساختار وجودی انسان در قرآن شامل صدر، شغاف، قلب و فؤاد دایره ای جدید به عنوان خارجی ترین دایره چرخه هیجانات پلاتچیک شکل دادند و لایه صدر بیشترین هیجانات را پوشش داد و هیجان عشق مهم ترین هیجان در این تطبیق شناسایی شد.

نتیجه گیری: با احاطه نگاه همزمان مادی و غیرمادی به هیجانات انسان مبتنی بر قرآن؛ تعاریف طبقات هیجانی توسعه و تعالی یافت که با توجه به اهمیت هیجانات در بیماری های روان، پیش بینی می شود سبب تغییرات مهمی در شناخت و درمان بیماری ها در آینده باشد.

کلمات کلیدی: انسان شناسی، اسلام، بیماری های قلبی، صدر، هیجانات.

^۵ Michael Richard Starks

^۶ Philosophy, Human Nature and the Collapse of Civilization

^۷ Suicide by Democracy

^۱ John B. Watson

^۲ Burrhus Frederic Skinner

^۳ Ivan Petrovich Pavlov

^۴ Richard watson

به این ترتیب تصویر هیجان‌ات به دست آمده از انسان از آن پیشینه انسان‌شناسی داروینستی و ماتریالیستی در نظریه روان‌تکاملی پلاتچیک متبلور می‌شود و اکنون نیازمند محاسبه هیجان‌اتی هستیم که برگرفته از پیشینه انسان‌شناسی الهی برگرفته از ادیان است. هرچند انسان‌شناسی الهی که امروز می‌شناسیم با تحریفاتی همراه است چرا که در غرب بر بنیاد تثلیث (Trinite) و در شرق مبتنی بر ثنویت (Dualism) بنیان نهاده شده؛ اما در اسلام این نگاه، توحیدی و برگرفته از کلام بدون تحریف خداوند در قرآن است (۱۸) (۱۹). انسان‌شناسی اسلامی و قرآنی علاوه بر بعد مادی وجود انسان که مورد توجه علوم تجربی امروز است؛ او را صاحب بعد روحانی و متعالی بر می‌شمرد و شناخت انسان را بدون در نظر گرفتن این بعد ناقص و عامل به خطا رفتن می‌داند (۲۰).

هرچند حوزه انسان‌شناسی در اسلام همچنان از کاربردی بودن و عینیت رنج می‌برد و علی‌رغم نظریات هم‌افزا علما و محققان فاقد یکپارچگی است (۲۱) اما در سال‌های اخیر مبتنی بر جمع‌آوری محصول تحقیقات اسلامی و نیز تفاسیر علمای اسلامی چون آیت‌الله جوادی آملی و آیت‌الله طباطبایی در کتب تفسیری تسنیم و المیزان تصویری جامع از انسان قرآنی به مدد جمعی از پژوهشگران ارائه شده است که مبنای این پژوهش در تطبیق با نقشه هیجان‌ات پلاتچیک است (۲۱-۲۴).

بر اساس ساختار "نقشه انسان در قرآن"؛ پهنه وجود انسان بر چهار لایه صدر، شغاف، قلب و فؤاد بنا شده است (تصویر شماره ۲) و این ۴ لایه در مرحله خلقت بر فطرت بنا می‌شوند؛ حرکت از صدر به سمت لایه فؤاد "بردار توسعه" را نشان می‌دهد؛ اما هر لایه شامل طبقاتی از حالت، قوت، نهایت و غایت است که هر لایه به سمت غایت حرکت عمودی "بردار تعالی" را نشان می‌دهد؛ که غایت هر لایه به ترتیب از لایه صدر به سمت فؤاد شامل مسلم، مونس، موفق و محسن است. در نهایت "بردار رشد" محصول دو حرکت توسعه و تعالی در ساختار وجودی انسان است که در نقطه اوج آن محسن^۵ قرار دارد و غایت^۶ رشد انسان بر اساس آیات قرآن است (۲۱). رشد^۷ در تعریف قرآنی در سایه تلاش و مجاهدت و آزادی انسان در انتخاب و محبت به محبوب و در مقابل غی^۸ رخ می‌دهد و در نهایت به "معنای نائل شدن به حق و حقیقت (مقام یقین) بویژه در برابر پروردگار و پایداری در این راه است" (۲۵).

اساس انسان‌شناسی قرآنی شناخت این ۴ لایه است؛ در وجود انسان آنچه محدوده سینه را رقم می‌زند لایه‌ای است به نام صدر. اگر

علی‌رغم آن پیرامون مفهوم هیجان نه در تعریف و نه در طبقه بندی میان نظریه پردازان توافقی وجود ندارد (۱۰، ۱۱). هیجان از نظر ارسطو فرآیندی تعریف شده است که سبب تغییر وضعیت فرد و در نتیجه تحت تأثیر واقع شدن قضاوت هایش می‌شود و اکمن (۲۰۰۴) هیجان را مشخص شده به وسیله تغییرات رفتار، گفتار، شناخت و تغییرات روانشناختی می‌داند (۱۰).

پیرامون انواع هیجان‌ات، هیجان‌ات اصلی و فرعی و تعداد هیجان‌ات تحقیقات گسترده ای صورت گرفته و نظریات متعددی ارائه شده است (آرنولد، اکمن، فریزمن و السورد، ایزارد، جیمز، مک دوگال، ماورر، تامکینز، واتسن و...) (۱۱) اما به طور کلی هیجان‌ات را به دو دسته هیجان‌ات اصلی و فرعی تقسیم بندی کرده اند. هیجان‌ات اصلی یا از دیدگاهی "هیجان‌ات اولیه بیولوژیکی"^۹ بطور گسترده ای از پژوهش های مؤثر حیوانی بدست آمده اند (۱۰) اما هیجان‌ات فرعی از ترکیب هیجان‌ات اصلی استخراج می‌شوند که قابل توجه-ترین مدل در این زمینه، چرخه هیجان‌ات پلاتچیک (۱۹۸۰) است که یکی از معروف‌ترین و جامع‌ترین مدل‌ها و نظریه‌های هیجان در روان‌شناسی است و تحت عنوان مدل سیرکمپلکس (Circumplex model) پشتیبان‌های قوی تجربی دارد (۱۲). (۱۳)

در چرخه هیجان‌ات پلاچیک (۱۹۸۰) ۸ هیجان اولیه وجود دارد که هریک با سه سطح از فعالیت ها و ۸ هیجان فرعی (ثانویه) که تلفیقی از دو احساس اولیه مجاور خود هستند برنامه‌ریزی و نقشه-برداری شده اند (۱۰). پلاتچیک معتقد بود که همانند جدول تناوبی شیمی هیجان‌ات مختلفی از ترکیبات دوتایی و سه تایی هیجان‌ات اصلی به دست می‌آیند که در برخی موارد ممکن است نام مناسبی هم برای آنها در نظر گرفته نشده باشد (۱۴). (شکل شماره ۱). پلاتچیک نظریه هیجانی خود را "روان تکاملی" (Psychoevolutionary Theory of Emotion) نامید و از این منظر هیجان‌ات را به انواع مشخصی از رفتارهای انطباقی در حیوانات سطح پایین و انسان ها مفهوم پردازی کرد (۴). این سیر تا به امروز نیز در میان پژوهش های مختلف به ویژه پژوهش های عصب روانشناختی (Neuropsychology) در حوزه روان‌شناسی تجربی (Experimental psychology) ادامه یافته است (۱۵) بایوند^{۱۰}، کایک^{۱۰}؛ (۱۶)؛ (۱۷)؛ فارمارک و دیگران^{۱۰} (۱۹۹۷) و این امر به معنای غفلت از بعد روحانی وجود انسان در محاسبه طبقات و کیفیت هیجان‌ات است.

^۱ Ekman

^۲ Biologically Primitive Emotions

^۳ Sotres-Bayon, & Quirk

^۴ Furmark et al

^۵ در برگزیده همه خوبی هاست (قرشی، ۱۳۸۱).

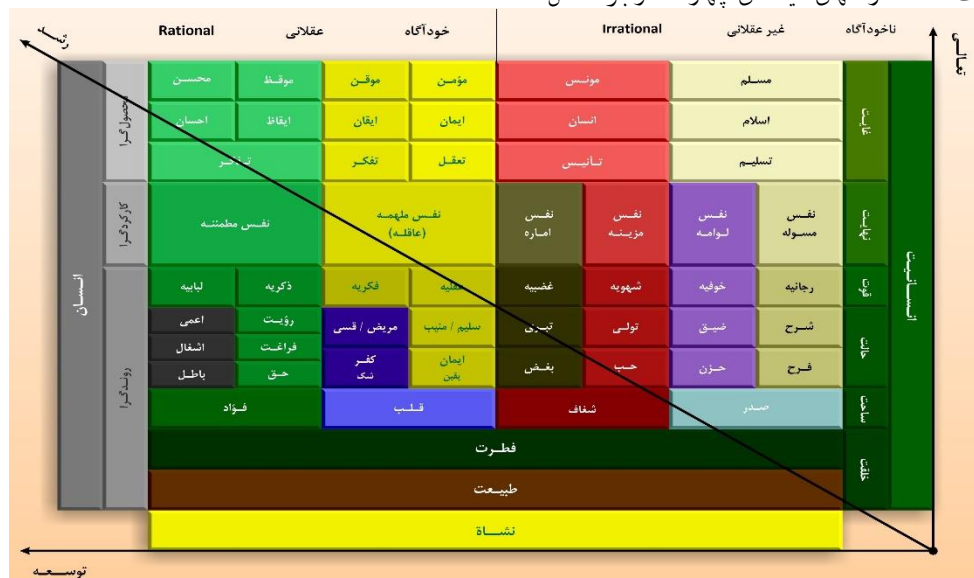
^۶ منظور از غایت‌مندی تمامی فعالیت ها، اعمال و یا فرایندهای تحول است که مبنای آن سیر به سوی غایتی خاص و یا هدف و نتیجه ای خاص است (ریتر و گروندر و گابریل، ۱۹۹۸؛ به نقل از باقری، ۱۳۹۱).

^۷ "و لکن الله حبیب الیکم الایمان و زینه فی قلوبکم و کره الیکم الکفر و الفسوق و العصیان اولئک هم الرائدون" (حجرات/۷). خداوند ایمان را محبوب شما قرار داده و آن را در دل‌هایتان زینت بخشیده، و کفر و فسق و گناه را منفورتان قرار داده است و کسانی که دارای این صفاتند، رشد یافتگانند.

^۸ لا یراه فی الدین قد تبین الرشد من العی فمن یکنف بالطاغوت و... (بقره/۲۵۶).

است. این جزء وجودی انسان همان است که انسان آنرا به چیزی می دهد. این بخش اساس انسانیت انسان به عنوان انس گیرنده است (۲۱).

صدر ضیق و فشرده است لایه قلب را می بندد^۱. این امر به همینجا ختم نمی شود بلکه در گام بعدی فؤاد را کاملاً می بندد و در نهایت این سه لایه بهم فشرده می شود^۲. اما یک لایه همانطور باقی می ماند و آن شغاف^۳ است. شغاف در انتهای لایه های چهارگانه وجود انسان

تصویر ۱. نقشه انسان در قرآن (عباسی، ۱۳۹۶؛ به نقل از کیایی و باقری، ۱۳۹۸)

پژوهش به روش توصیفی از نوع "تحلیل محتوا" (Content Analysis) (کمی و کیفی) انجام گرفته است. در بخش کیفی تحلیل محتوا از شیوه "تحلیل متن" (Inhaltsanalyse) استفاده گردید روشی که به ویژه در تحلیل متون دینی به کار می آید و بر لغات نوشته شده و متن نوشتاری تمرکز دارد (۲۹). جامعه آماری پژوهش در بخش تصویر انسان در قرآن، قرآن و تفاسیر تسنیم آیت الله جوادی آملی (۳۰) و تفسیر المیزان علامه طباطبایی (۳۱) و تا حد امکان پژوهش‌های انجام گرفته مرتبط با آن و در بخش هیجانات پلاتچیک تمامی منابع در دسترس فارسی و لاتین این نظریه پرداز پیرامون نظریه روان تکاملی هیجانی او بود (ارائه شده در بخش منابع) و از آنجا که کلیه آیات قرآن و منابع مرتبط و نیز منابع مرتبط با نظریه پلاتچیک مورد بررسی قرار گرفت نمونه در این پژوهش منطبق بر جامعه است.

واحد تحلیل شامل کلمه، عبارت، جمله و پاراگراف هایی بود که در منابع مربوطه به توصیف مقولات هیجانی و ویژگی های انسان در قرآن می پرداخت؛ به این ترتیب ۲۴۷۰ آیه و سپس تفاسیر مربوط به آنها برای ۶۱ طبقه مرتبط با نقشه انسان در قرآن استخراج شد و طبقات ۳۲ گانه هیجانات پلاتچیک نیز پس از آنکه در مرحله اصطلاح شناسی (Terminology) واژگان چرخه هیجانات

پیرامون بیماری های هیجان مدارانه ای چون اختلالات افسردگی و اضطراب در اسلام و قرآن تحقیقات متعددی صورت گرفته است؛ فیاض، بهرامی و اخوت (۱۳۹۴) مقیاس مقدماتی تشخیص افسردگی را بر اساس بعضی سوره های قرآن استخراج کردند (۲۶) و صنعت نگار، بهرامی، اخوت و جان بزرگی (۱۳۹۶) به معناشناسی اختلال اضطراب فراگیر از دیدگاه قرآن پرداختند (۲۷)؛ خانی (۱۳۸۶) نیز به بررسی حسد از دیدگاه قرآن و روانشناسی پرداخته است (۲۸)؛ اما در زمینه هدف پژوهش حاضر که بررسی تطبیقی طبقات هیجانی پلاتچیک با ساختار وجودی انسان در قرآن است پژوهشی یافت نشد.

اکنون به دنبال تحقیقات متعددی که پیش از این پیرامون هیجانات اشاره شد و مبتنی بر جنبه مادی وجود انسان و با تطبیق بر مطالعات حیوانی به دست آمده است به دنبال پاسخگویی به این سوال هستیم که با تطبیق نقشه هیجانات پلاتچیک بر نقشه انسان در قرآن شاهد چه تغییراتی خواهیم بود و به چه شباهت ها یا تفاوت هایی دست خواهیم یافت و آیا می توان بر اساس لایه های وجودی انسان در قرآن به هیجاناتی با کیفیت های متفاوت یا متعالی تری دست یافت؟!

مواد و روش ها

گرفته و تنگ می کند که گویی به زحمت در آسمان رو به بالا می رود. اینگونه خداوند پلیدی را بر کسانی قرار می دهد که ایمان نمی آورند.
^۲ و قال نسوه فی المدینه امرات العزیز تراودفتها عن نفسه قد شغفها حبا انا لئرئها فی ضلال مبین" (یوسف/۳۰). شغاف به معنی گره بالای قلب و یا پوسته نازک روی قلب است جمله «شغفها حبا» اشاره به عشق آتشین است" (شریعتمداری، ۱۳۷۲)

۱ ختم الله علی قلوبهم
 ۲ فممن یرد الله ان ینسوه صدره للالسلام و من یرد ان یضله جعل صدره ضیقاً حرجاً کأنما یصدع فی السماء کذلک جعل الله الرجس علی الذین لا یؤمنون (۱۲۵) انعام؛ پس کسی را که خدا بخواهد هدایت نماید سینه او را برای پذیرش اسلام می گشاید و کسی را که بخواهد در گمراهی رهاش کند سینه اش را به شدت

انسان، یقین، رؤیت، اعمی، ذکریه و احسان/ محسن شاهد توافق کامل میان ارزیابان بودیم. اکنون با شکل‌گیری فرضیه اضافه شدن هیجان‌اتی جدید در ضمن تطبیق مقولات هیجانی پلاتچیک با طبقات نقشه انسان در قرآن؛ تحلیل داده‌های بدست آمده نیز با استفاده از روش توصیفی- تحلیلی در تحلیل محتوای کمی انجام گرفت؛ در بخش توصیفی (بوسیله نرم‌افزار SPSS) فراوانی مقولات تعیین و مشخص شده و در جداول و نمودارها نمایش داده شد و سپس بر اساس این جداول نتیجه‌گیری به عمل آمد و مبتنی بر فراوانی‌ها، تحلیل‌های لازم صورت گرفت.

یافته‌ها

در بخش توصیف و تحلیل داده‌های پژوهشی به دست آمده از محاسبات آماری و نموداری؛ در مرحله نخست و در بخش آمار توصیفی به محاسبه فراوانی طبقات نقشه انسان در قرآن در میان طبقه هیجان‌ات پلاتچیک پرداختیم. جدول شماره (۱) درصد فراوانی هر یک از طبقات را نشان می‌دهد:

پلاتچیک تمامی مقولات هیجانی به واژه مناسب عربی و فارسی آن برگردانده شده و مبتنی بر تعاریف ارائه شده توسط پلاتچیک و واژه نامه آکسفورد توصیف گردید؛ در بخش دوم و تحلیل محتوای کمی جهت ساخت ابزار پژوهش دو سیاهه واری هیجان‌ات پلاتچیک و تصویر انسان در قرآن (که پیش از این به شیوه تحلیل محتوای متن توصیف هر مقوله از منابع ذکر شده استخراج شده و سپس شرح مختصری از آن تهیه گردیده بود) به طور جداگانه تهیه گردیده و کدگذاری (Coding Sheet) شدند و پس از آموزش حضوری و مکاتبه‌ای دو ارزیاب (Raters) متخصص بین رشته‌ای (اسلام و روان‌شناسی) فرم‌ها پس از کدگذاری در اختیار ارزیاب‌ها قرار گرفت.

به منظور تعیین قابلیت اعتماد برگه‌های کدگذاری به محاسبه "توافق درونی" (Intra-rater) ارزیاب‌ها به وسیله محاسبه کاپای کوهن پرداخته شد که منهای طبقات نفس اماره و نفس مزینه و باطل که توافق منفی را نمایش دادند و باید نتایجشان با احتیاط تفسیر شود سایر طبقات با ضریب اطمینان ۹۹٪ توافق متوسط تا خوب را نمایش دادند به گونه‌ای که در طبقات حزن، تبری، تأنیس،

جدول ۱. درصد پاسخگویی ارزیابان به طبقات نقشه انسان در قرآن در تطبیق با نقشه هیجان‌ات پلاتچیک

مقوله	حرت- ذرأ	نشأت	تراب	خلقت	نطفه	سویه	نفخت	فطرت	صدر
Pf	.	.	.	.	.	.	.	.	.
مقوله	شرح	ضیق	فرح	حزن	رجاء	خوف	نفس مسوله	نفس لوامه	تسلیم
Pf	۱۲/۵	۱۸/۵	۱۵/۶	۱۲/۵	۹/۴	۱۸/۸	۰	۱۵/۶	۹/۴
مقوله	اسلام	مسلم	شغاف	حب	بغض	تولی	تبری	شهوویه	غضبیه
Pf	۹/۴	۳/۱	۹/۴	۹/۴	۱۸/۸	۱۵/۶	۱۲/۵	۱۲/۵	۱۲/۵
مقوله	نفس اماره	نفس مزینه	تأنیس	انسان	مونس	قلب	کفر	ایمان	ربط
Pf	۹/۴	۶/۲	۳/۱	.	۳/۱	۳/۱	۹/۴	۹/۴	۶/۲
مقوله	رعب	قلب سلیم	قلب مریض	قلب قسی	قلب منیب	شک	یقین	قوه عقلیه	قوه فکریه
Pf	۱۸/۸	.	۹/۴	۱۲/۵	۶/۲	۶/۲	۳/۱	.	۳/۱
مقوله	قوه ملهمه	مؤمن	ایقان/موقن	فؤاد	رؤیت	فراغت	اشغال	هواء	حق
Pf	.	۹/۴	۶/۲	۶/۲	۳/۱	۱۲/۵	۶/۲	۱۸/۸	۶/۲
مقوله	باطل	اعمی	ذکریه	لبابیه	نفس مطمئنه	ایقاط/ احسان/ محسن	ایقاط/ احسان/ محسن		
Pf	۶/۴	۳/۱	۶/۲	۹/۴	۱۲/۵	۹/۴	۳/۱		

را در تطبیق با نقشه هیجان‌ات پلاتچیک مشاهده کرد به این معنا طبقاتی همانند: "نفس مسوله، قلب سلیم، انسان، قوه عقلیه، نفس ملهمه و فطرت" هیچ جایگاهی در نقشه هیجان‌ات پلاتچیک به خود اختصاص ندادند.

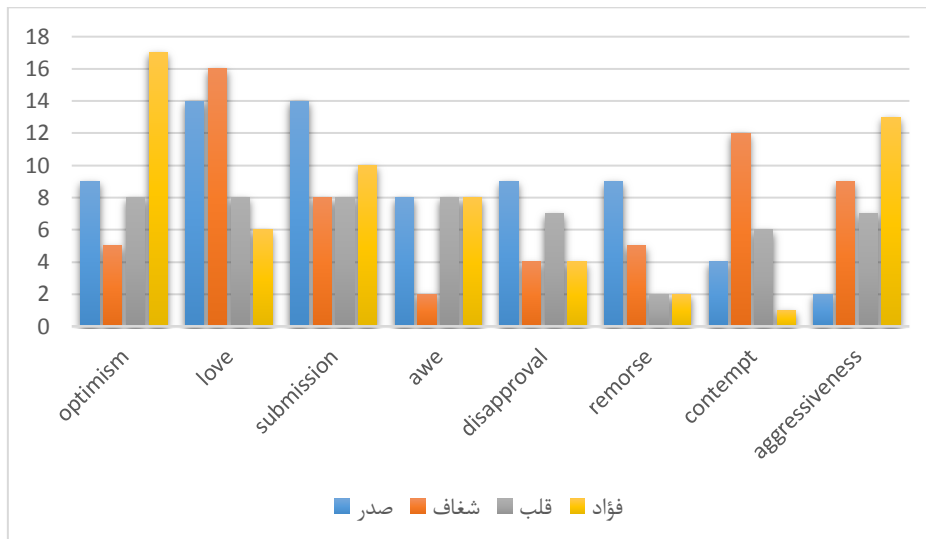
همانطور که مشاهده می‌شود بیشترین درصد فراوانی مربوط به طبقات "هوا، خوف، رعب و بغض" با ۱۸/۸ درصد فراوانی است. تعدادی از طبقاتی که در جدول مشاهده می‌شود فراوانی معادل صفر دارند؛ به این ترتیب می‌توان درجه اهمیت هر یک از این طبقات

جدول ۲. اجزاء ترکیبی نقشه انسان در قرآن در طبقات هیجانی پلاتچیک

ردیف	طبقات نقشه هیجان‌ات پلاتچیک	طبقات نقشه انسان در قرآن
۱	حظ (وجد)	شرح، فرح، شهویه
۲	لذت (شادی)	شرح، فرح، شهویه
۳	آسودگی (سکینت، خوش بینی)	شرح، رجاء، شغاف، مؤمن، قلب، ایمان، ربط، نفس مطمئنه، احسان / محسن
۴	عشق (حب)	فرح، شغاف، حب، تولی، شهویه، تأنیس، مونس
۵	تحسین	تولی، شرح، فرح، شغاف، شهویه، حب، نفس مزینه، اشغال، نفس مطمئنه
۶	اعتماد	یقین، ایمان، تسلیم، اسلام، تولی، ربط، فراغت
۷	پذیرش	تسلیم، اسلام، مسلم، نفس اماره، مؤمن، فراغت
۸	تسلیم (خضوع)	تسلیم، اسلام، تولی، فراغت، مؤمن، ایقاظ / موقظ، نفس مطمئنه
۹	وحشت	خوف، رعب، هواء
۱۰	ترس (خوف)	ضیق، خوف، رعب، هواء
۱۱	بیم (نگرانی و اضطراب)	ضیق، خوف، رعب، هواء
۱۲	بهت	قلب منیب، رعب، خوف، هواء
۱۳	حیرت (هیبت دادن)	رعب، خوف، هواء
۱۴	تعجب	رعب، خوف، هواء، شک
۱۵	حواس پرتی	اشغال، اعمی، نفس اماره، نفس مزینه
۱۶	مخالفت (انکار)	باطل، کفر، تبری، قلب قسی، نفس لوامه
۱۷	سوغ (غم)	ضیق، حزن، قلب مریض
۱۸	غمگینی (دلنگی)	ضیق، حزن
۱۹	پکر (افسردگی)	ضیق، حزن، نفس لوامه
۲۰	حسرت	باطل، ایقاظ / موقظ، نفس لوامه، قلب منیب
۲۱	تنفیر	بغض، تبری
۲۲	انزجار	بغض، تبری
۲۳	خستگی (ملال)	حزن، ضیق، نفس لوامه
۲۴	تحقیر	فرح، بغض، تبری، نفس اماره، کفر، قلب مریض، قلب قسی
۲۵	غضب	بغض، غضبیه
۲۶	خشم	غضبیه، قلب قسی
۲۷	تحریک پذیری	غضبیه، شک، باطل، بغض، قلب مریض
۲۸	پرخاشگری (تجاوز کاری)	کفر، بغض، غضبیه، قلب قسی
۲۹	مراقبت	فراغت، نفس لوامه، ذکریه، ایقاظ / موقظ
۳۰	پیش بینی	لبابیه، حق، رجاء، فؤاد، رؤیت، ایقاظ / موقظ
۳۱	توجه (علاقه)	قوه فکریه، ذکریه، فؤاد، لبابیه، حب، تولی، ایقان / موقظ
۳۲	خوش بینی	حق، ایمان، ایقان / موقظ، لبابیه، رجاء، نفس مطمئنه

مبتنی بر جدول شماره (۳) اکنون می‌توانیم ترکیب طبقات تصویر انسان در قرآن را در نقشه هیجان‌ات پلاتچیک بیابیم: از آنجا که طبقات نقشه انسان در قرآن در تعاریفشان معانی وسیعی را شامل می‌شوند در نسبت با طبقات هیجان‌ات پلاتچیک که تنها به هیجانی خاص در تعاریفشان اشاره می‌کنند؛ میان واژگان ترکیبی

از علامت بعلاوه استفاده نکرده و به جای آن از ویرگول استفاده می‌شود این بدان معناست که مثلاً طبقه ترس نه از ترکیب خوف و رعب و هوا تشکیل شده باشد بلکه در هریک از این طبقات آثاری از علایم ترس دیده می‌شود.

نمودار ۱. پراکندگی لایه های نقشه انسان در قرآن در نقشه هیجانات پلاتچیک

"اعتماد" که مفهوم مشترک مقولات قرآنی یقین، ایمان، تسلیم، اسلام، تولی، ربط و فراغت است؛ تعریفی متعالی تر می یابد و دیگر محدود به "قابل اتکا و امن بودن" (دیکشنری اتیلوژی، ۲۰۱۹) نیست بلکه تسلیم شدن و ولایت هدف مورد اعتماد را پذیرفتن و فارغ شدن از غیر او و ربط قلب یافتن و اهل یقین شدن را نیز در بر می گیرد و همین گونه است پیرامون همه ۳۱ طبقه هیجانی دیگر در چرخه پلاتچیک نمایش داده شده در جدول شماره (۲) و این به معنای معرفی ۳۲ هیجان چرخه پلاتچیک با تعاریفی منطبق بر هردو بعد مادی و غیرمادی وجود انسان. این نتایج با پژوهش اجیه و طغیانی (۱۳۹۲) بر روی بررسی هیجان غم از نگاه قرآن مدارانه مولوی، همسوست که در نتیجه گیری خود غم را نه تنها مخل حرکت کمالی انسان بلکه عاملی پرشور در رشد او و تقرب به خداوند معرفی می کنند (۳۳).

با این شواهد ممکن است اختلالات روانی تعاریفی متفاوت و حتی عمیق تر بیابند و علت شناسی آنها تغییر و تکامل یافته و در نتیجه بتوان درمان هایی کارآمدتر و کامل تر را نیز پیشنهاد داد؛ این نتیجه گیری با حاصل پژوهش صنعت نگار، بهرامی، اخوت و جان بزرگی (۱۳۹۶) همسویی دارد؛ آنجا که حاصل معنانشناسی اختلال اضطراب فراگیر در قرآن در تعریفی جدید خوف همراه با ضیق صدر عنوان شد که در پژوهش حاضر در حالت و قوت لایه صدر قلب قرار دارد (۲۷).

به این ترتیب به هر میزان هیجانات چرخه پلاتچیک بر طبقات زیرمجموعه لایه های متعالی تر قلب انسان منطبق شود و به سمت فؤاد توسعه یابد از بعد حیوانی فاصله گرفته و تعاریفی حتی متعالی تر از انسان کسب می کند که در پژوهش فرهادزاده (۱۳۹۶) با اصطلاح "فرشته خوبی" (Angelic Manner) به آن اشاره شده است

نمودار فوق فراوانی لایه های وجودی انسان قرآنی را در مقوله های میانی نقشه هیجانات پلاتچیک به شکلی مختصر نشان می دهد. همانطور که ملاحظه می شود در مقوله خوش بینی (optimism) که شامل تمامی مقولات هیجانی طبقات لذت (joy) و پیش بینی (anticipation) نیز می شود؛ در مجموع ۹ طبقه از مقولات صدر، ۵ طبقه از مقولات شغاف، ۸ طبقه از مقولات قلب و ۱۷ طبقه از مقوله های فؤاد وجود دارد؛ این نشان می دهد که لایه فؤاد در این مقوله هیجانی پررنگ تر است. با مقایسه سایر اعداد موجود در نمودار (۲) می توان به نتایج مهم دیگری نیز دست یافت از آن جمله طبقه عشق (love) با مجموع ۴۴ فراوانی در ۴ لایه قرآنی بیشترین مقولات قرآنی را در خود جای داده و اینکه لایه صدر در تمام مقولات هیجانی، با مجموع ۶۹ پررنگ ترین حضور را در طبقات هیجانی پلاتچیک داشته و با فاصله کمی از آن لایه های شغاف و فؤاد با فراوانی ۶۱ حضور دارند.

نتیجه گیری

بر اساس هدف این پژوهش که بررسی هیجانات و چرخه هیجانات پلاتچیک با تطبیق بر ساختار وجودی انسان در قرآن بود نتایج به دست آمده از محاسبه فراوانی ها نشان داد که طبقاتی چون انسان، قلب سلیم، فطرت، نفس مسوله، نفس ملهمه و قوه عقلیه هیچ جایگاهی در چرخه هیجانات پلاتچیک نداشتند و این می تواند بیان کننده وجود هیجانات یا ساختارهای مولد هیجانات جدیدی در ساختار وجودی انسان با در نظر گرفتن بخش غیرمادی او باشد. بخشی از نتایج پژوهش بهرامی احسان، امجدیان، رستمی و واحدی (۱۳۹۷) در اشاره به برخی از هیجانات مستتر در قلب سلیم همانند صبر، خوش بینی، کظم غیظ، عدم حسادت، قناعت و غیره (۳۲) مؤید این یافته است.

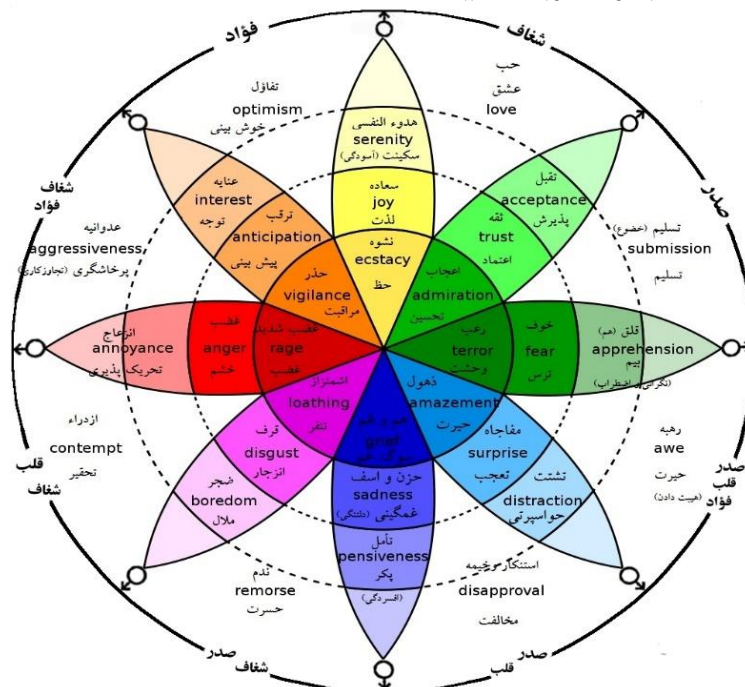
محصول کاربردی این تطبیق در جدول شماره (۲) نمایش داده شده است که مقولات تصویر انسان قرآنی را در هریک از طبقات هیجانی پلاتچیک به طور مجزا نشان می دهد؛ به عنوان مثال هیجان

حالات حب و بغض است در تصویر به تنهایی بر بخش عشق (بین طبقه لذت و اعتماد) منطبق شده است و در بخش مقابل نیز در کنار لایه قلب بخش تحقیر (حدفاصل بین خشم و انزجار) را پوشش می دهد و طبیعی است که با توجه به لایه های متعالی قلب و فؤاد؛ از غایت های مؤمن و موقن و محسن در نقشه پلاتچیک چیزی دیده نشود. فؤاد به تنهایی بخش خوش بینی را که حد فاصل لذت و پیش بینی است پوشش می دهد. مسئله این است که معنای واژگان در بسیاری از موارد با آنچه رایج است متفاوت است. واژه "لذت" که در عربی هم معنا با سعادت آمده است و شاید عجیب به نظر آید که لذت با سعادت را چه نسبت است و این در حالیست که سعادت از دیدگاه متفکرین مسلمان عبارت است از لذت حداکثری (۳۶) که در غایت لایه فؤاد با واژگان محسن و موقظ مشخص شده است؛ به این ترتیب واژه "لذت" هم مثال بارز دیگری است از هیجانان پلاتچیک بیشتر متمرکز بر بعد مادی انسان تعریف شده است و با تطبیقش بر نقشه انسان در قرآن تعالی و توسعه می یابد. در لایه قلب نیز طبقه "قلب مریض" در نقشه انسان در قرآن وجود دارد که با نگاهی به تصویر (۲) و مکان هایی که لایه قلب به پوشش هیجانان پلاتچیک پرداخته (بخش های خشم و خصومت و افسردگی و تحقیر و ترس و ...) نمایانگر نقشی است که این لایه در بیماری های موسوم به بیماری های قلبی (مرض قلب مورد اشاره قرآن) و در نتیجه بیماری های روانی ایفا می کند.

(۳۴) و این نقطه مقابل نظر پروفیسور اورلی^۱ (۲۰۰۵) از مرکز تحقیقات انسان شناسی دانشگاه جان موریس لیورپول^۲ است که نتایج تحقیقاتش را پیرامون هیجانان انسان و حیوان اینگونه گزارش کرد: "پیوند بین انسان و حیوان ممکن است حتی نزدیک تر از آنچه چیزی باشد که تا کنون متوجه شده ایم".

داده ها نشان می دهد که "عشق" در نقشه هیجانان پلاتچیک که شامل تمام لایه های طبقات "لذت" و "اعتماد" است، نقش پررنگی در ساختار وجودی انسان در دیدگاه قرآن دارد؛ این بیان که بنیان اسلام بر عشق است و آیات متعدد قرآن پیرامون عشق انسان ها به یکدیگر و به خالق و عشق خالق نسبت به انسان (۳۵) نیز مؤید این نتیجه است. لایه فؤاد نیز بیشترین پیوند را با هیجان خوش بینی دارد و لایه صدر و سپس لایه شغاف بیش از سایر لایه های قلب در پیوند با هیجانان پلاتچیک هستند (نمودار شماره ۱).

نتیجه نهایی تطبیق ساختار وجودی انسان در قرآن با چرخه هیجانان پلاتچیک در تصویر شماره (۲) نشان داده شده است که می توان آن را در خارجی ترین دایره، پیرامون چرخه هیجانان پلاتچیک و با اسامی لایه های ۴ گانه صدر، شغاف، قلب و فؤاد مشاهده کرد. نکته قابل توجه تطبیق واژگان هیجانی پلاتچیک با جایگاه مقولات موجود در "غایت" در لایه های قلب است. به عنوان مثال لایه صدر در غایتش تسلیم، اسلام و مسلم است که در شکل شماره (۲) نیز لایه صدر به تنهایی بخش تسلیم (بین ترس و اعتماد) منطبق شده است و یا شغاف که صاحب قوای شهویه و غضبیه و

تصویر ۲. چرخه نهایی از هیجانان پلاتچیک (۲۰۰۱) و برگردان آن بر اساس اصطلاح شناسی واژگان به دو زبان فارسی و عربی و تطبیق یافته با نقشه انسان در قرآن

^۱ Research Centre in Evolutionary Anthropology and Palaeoecology at LJMU

^۲ Dr Filippo Aureli

Human's Behavior and Psyche. Studies in Islam and Psychology. 2014;7(13):95-118.

3. Plutchik R. A Psychoevolutionary Synthesis. New York: Harper & Row; 1980. 162 p.

4. Plutchik R. Emotion in the practice of psychotherapy. Washington, DC: American Psychological Association; 2000.

5. Watson D, Naragon-Gainey K. Personality, emotions, and the emotional disorders. Clinical Psychological Science. 2014;2(4):422-42.

6. Robert P. The psychology and biology of emotion. New York: Harper-Collins; 1994. p. 102.

7. Vandenbos GR. APA Dictionary of psychology. 2 ed. Washington, DC2007.

8. Watson R. Future Files A Brief History of the Next 50 Years. london: Nicholas, Brealey; 2010.

9. Starks M. Suicidal Utopian Delusions in the 21st Century: Philosophy, Human Nature and the Collapse of Civilization 4, editor. New York: Independently published; 2018.

10. Yuta Bann E. Discovering Basic Emotion Sets via Semantic Clustering on a Twitter Corpus: University of Bath BSc(Hons) Computer Science Dissertation; 2012.

11. Ortony A, & Turner, T. J What's basic about basic emotions? Psychological Review1990. 315-31 p.

12. Plutchik R. The Nature of Emotions: Human emotions have deep evolutionary roots, a fact that may explain their complexity and provide tools for clinical practice Journal American Scientist. 2001;89(4):344-50.

13. Plutchik R. The Nature of Emotions. usa: American Scientist; 2011.

14. Plutchik R, Kellerman H. Emotion (Theory, Research and Experience). New York: Academic press; 1980.

اکنون این امکان وجود دارد که بتوان تصویری واقعی‌تر و یکپارچه‌تر از هیجانات انسان در دست داشت؛ هیجاناتی که پیش از این به اهمیت آنها در تعادل و بقای ارگانیسم و نقش عاملیت آن در اختلالات هیجانی و شخصیتی اشاره شد. با این شواهد ممکن است اختلالات روانی تعاریفی متفاوت و حتی عمیق‌تر بیابند و علت‌شناسی آنها تغییر و تکامل یافته و در نتیجه بتوان درمان‌هایی کارآمدتر و کامل‌تر را نیز پیشنهاد داد؛ این نتیجه‌گیری با حاصل پژوهش صنعت نگار، بهرامی، اخوت و جان بزرگی (۱۳۹۶) همسویی دارد؛ آنجا که پیرامون هیجان اضطراب و حاصل معناشناسی اختلال اضطراب فراگیر در قرآن، در تعریفی جدید خوف همراه با ضیق صدر عنوان شد (۲۷) و این همان نیاز پژوهشی است که پیشنهاد می‌شود پیرامون تمامی هیجانات چرخه پلاتچیک به تفکیک و با تطبیق بر قرآن و تفاسیر و ساختار وجودی انسان در قرآن انجام گیرد.

محدودیت‌ها

پیشینه پژوهشی محدود پیرامون تصویر عینی ساختار وجودی انسان در قرآن و نیز منابع اندک داخلی پیرامون تئوری روان تکاملی هیجانی پلاتچیک و طبقه بندی هیجانات.

پیشنهادات

از آنجا که نتایج این پژوهش بدیع بوده و محققین نتوانستند به تعداد قابل قبول پژوهش‌های مشابه دست یابند پیشنهاد می‌شود بر اساس نتایج این پژوهش در پیشنهاد هیجانات جدید بر اساس ساختار وجودی انسان در قرآن و جایگاه آنها در قلب و ارتباطشان با قلب پژوهش‌های بیشتری صورت گیرد.

حامی مالی

این پژوهش با هزینه شخصی نویسندگان انجام گرفته است و حامی مالی ندارد.

قدردانی

این مقاله برگرفته از پایان‌نامه دکترای رشته روانشناسی دانشجویان علوم و تحقیقات تهران است؛ پژوهشگران همچنین از همکاری اساتید قرآن‌پژوه و مشاوره علمی و همکاری همه‌جانبه ریاست محترم اندیشکده یقین و دانشجویان آن نهایت تشکر را دارند.

تضاد منافع

تضاد منافی در این پژوهش میان نویسندگان و سایر همکاران آن وجود ندارد.

References

1. Schultz DP, Schultz SE. A History of Modern Psychology usa: cengage learning2011.

2. Bagheri F, Kiaei Z, Azarbaijani M. A Content Analysis of the Imam Ali's Sayings in terms of the Change Objectives in the

26. Fayyaz F, Bahrami Ehsan H, Okhovat AR. The Elementary making of a scale for diagnising the depression based on some quranic verses. *motalaate eslam va ravanshenasi*. 2016;9(17).-:
27. San s, Bahrami H, okhovat a, JanBozorgi M. The Semantics of Generalized Anxiety Disorder from the View of the Holy Quran. *Studies in Islam and Psychology*. 2017;11(20):89-115.
28. khani h. Jealousy from the perspective of the Qur'an and psychology. *besharat*. 2007;59.
29. Abolmaali k. Deduction/Induction: Qualitative Text Analysis. *Educational Science from Islamic Point of View*. 2013;1(1):85-102.
30. Javadi Amoli A. *Tasnim Commentary*. Qom: Esrae; 2018.
31. Tabataba'i ASMH. *Tafsir al-Mizan*. Qom: Islamic Publications Office; 1971.
32. Bahrami Ehsan H, Amjadian M, Rostami R ,Vahedi S. Designing a Religous-based Intervention Theory Based on Islamic Teachings for Anxiety... *religion and health*. 2018;6(2):40-52.
33. Toghyanie, Ajjht. Quran oriented rumi's spiritual emotion of sadness. *Qjournal of literary quranic reseaches*2013;1(1).:
34. Farhadzadeh AM. Human and Angelic Manner. *J Res Relig Health*. 2017;3(3):1-4.
35. meamar almontazerin hi. Love and love from the perspective of the Holy Quran. *kosar*. -:57-69.
36. Khorramabadi Y, Maleki S. Axiology and it's Training Influence from Martyr Motahari's Point of View. *Scientific Journal Management System*. 2015;1(2):135-52.
15. LeDoux JE. Evolution of human emotion: a view through fear *Progress in brain research Elsevier*; 2012.
16. Phelps EA, & LeDoux, J. E. Contributions of the amygdala to emotion processing: from animal models to human behavior. *Neuron*. 2005;48(2):175-87.
17. Phelps EA. Human emotion and memory: interactions of the amygdala and hippocampal complex. *Current opinion in neurobiology*. 2004;14(2):198-202.
18. Mehrabi Bahar A. *National Doctrine of the Health of the Islamic Republic of Iran on Horizon 1414 (Dissertation)*. Tehran: University of Tehran; 2010.
19. Mirzaei R, Khosrowpanah A. The quiddity of anthropology. *Religious Anthropology*. 2011;7(24):35-63.
20. jafari mt. *Universal Human Rights from Islamic and Western View Points*. tehran: Institute for Compilation and Publication of Allameh Jafari's Works; 2007.
21. kiaei z, bagheri f, abolmaali k. Comparison of human image from platchik and Schwartz with man map in the Qur'an through content analysis. *tehran: science and research university*; 2020.
22. Bahmani F. *Relation of the heart in Persian literature with Sadr, Shafaq, Heart and Fadd in the Holy Quran*. 2 ed. Tehran: Thought School; 2012.
23. khanbabaie m, Fayyaz i-d, Malaki H. *The explanation of educational model of educated man based on human map in the Qua'an*. Tehran: Allameh Tabataba'i 2019.
24. tabataba'i f, bagheri f. *Studying sexual fantasies in emotional relations based on grounded theory*. Tehran: Science and Research; 2018.
25. vejdani f, imani m. Analyze the concept of "growth" by relying on the verses of the Holy Quran. *Research in Islamic Education Issues*. 2012;20(16):11-25.